

A gyönyörök aszkézise

Michel Foucault a „peremhelyzetű” beszédmodokat tanulmányozta: örület, bőrtön, betegség, szexualitás – sorolja a *Bókay* és sorolom én is, míg nem eszembe jut, mit mondtak, többek között, a Csokonai Lili-könyvről, azt, hogy giccs, és mit írt ehhez E. P., hogy persze, mint annak a diáknak a története, aki megöl egy öregasszonyt, majd hosszasan zajlizik – pimf történetek ezek, élni, meghalni ...

Tehát a szexualitás története, rózsaszín sarokkal. Vegyük magunkhoz a rózsát, melyet most Foucault kínál. Persze ez a rózsza sem a rózsza, a rózsza, a rózsza, hanem más rózsákra utal: a korábbi kötetre, *A tudás akarására*, ahol a szexualitás története fölfedi-leleplezi-levetkőzteti a szexualitástörténet-mondás pozícióját: korántsem arról van szó, hogy valami elfojtott, tiltott, ütős dolog kerülne felszínre, a mindenkori hatalom rendkívüli rafinériával valójában rávette az embereket, hogy valljanak a nemiségéről – és utal eljövendő rózsaszín sarkokra is, a 3. kötetére, melyben a szexualitás történetének keresztény beszédmódját generáló hatalom természetét olvashatjuk.

S hogy mi a *hatalom* a szavaknak ebben az elrendeződésében? Erőviszonyok sokasága, mely minden területen *hat*, tehát nem olyanformán, hogy a központ dominálja a periféri-

át, úr a szolgát, lélek a testet, tartalom a formát stb. és vice versa, hanem olyanformán, hogy mindenütt jelen van, azaz tetszőleges A és B pont között, nem kell ahhoz A-nak úrnak, B-nek szolgának lenni stb. és vice versa, elég az is, ha *vannak*. Mert attól, a levéstől, máris megképződik az az erőter, amely rátalál vagy nem talál rá más erőterekre, és ezekkel rendszert alkot vagy nem alkot. Elkerülhetetlenül viszonyok jönnek létre (hiszen a nem viszony is viszony), s ezek a viszonyok beszédmodokat generálnak. Például a gyónás intézménye abból nyerte dinamikáját, hogy arról kellett beszélni, amiről hallgatni kell. (Ez a mondat óhatatlanul viszonyt alakít ki századunk Wittgenstein-mondatával, s e viszonyból ez utóbbi szubverzívként kerül ki, be.)

Amikor Foucault a szexualitás történetét írja, szövegek viszonyát vizsgálja: „görög” szövegeket (ez a 2. kötet), „keresztény” szövegeket (a 3.), történet pedig: nincs, azaz nem folyamatos, megpróbálja körülhatárolni egy adott beszédmódhoz tartozó szövegek csoportját – „görögök” –, mely a különbözős által áll viszonyba egy másik szövegcsoporthal. Nem győzi hangsúlyozni például azt, hogy mennyire nincs semmi köze a görög aszkézisfelfogásnak a keresztény aszkéziszményhez: csupán történet-szomjunk próbálja kitölteni a rése-

ket, melyek elválasztják a kétféle gondolkodásmódot, ez viszont a mi gondolkodásunk kommoditására vall, mely nem veszi a fáradságot, hogy a másikat gondolja, vagyis nem hajlandó az aszkézisre, amely a foucault-i beszédmód szerint a filozófia „lelke”, „feltéve, ha a filozófia az maradt, ami valaha volt: »aszkézis«, önmagunk gyakorlása a gondolkodásban”.

(Vargabetű: megkülönböztethető Foucault könyvében a görög gondolkodásmód szólama a Foucault-étól? Sikerül-e neki *másként* elgondolni? A *Bevezetésben*, ahol föltárja indítékait, módszerét és az erről való gondolkodásának történetét, azt kérdezi, retorikusan, persze, a választ ezáltal, természetesen, még erőteljesebben sugallva: „Mit érne a tudás szenvedélye, ha csak az ismeretek megszerzésére szolgálna, és nem tartoznának hozzá maximálisan azok a vargabetűk is, amelyeket a megismerő jár be tapogatózva?” És ez a vargabetű az a hely, ahol az elgondolt azonos módon működik az elgondoló gondolkodásával: Xenophón megkülönböztette Szókratész és más filozófusok tanítását annak alapján, hogy ez utóbbiak szerint az igazság és a mértékletesség tudása maga után vonja az igazságosságot és mértékletességet, Szókratész viszont azt tartja, hogy a mathészis ebből a szempontból mit sem ér, ha nem áll

mögötte – az aszkézis. Matézis és aszkézis: Foucault bevezetése is erről szól, a másikként való elgondolásának aszkézise hirtelen egymásra találásba torkoll, a bevezetés pedig a könyvbe, mint annyiszor. A szöveg ezt tudja magáról, azt írja: „így válnak ironikussá azok az erőfeszítések, amelyek célja látásmódunk megváltoztatása”, és meg kell elégednünk azzal, hogy tisztábban látjuk azt, amit eddig is. Ezt a görögök katharszisznak mondanák? Mindenesetre Foucault ezután ezt a mondatot írja: „Az utazás a dolgokat megfiatalítja, a viszonyt azonban öregíti.”)

Amiben a görög gondolkodásmód nem aszketikus, az az erkölcsnek egyetlen – uralmi, agonális – szempontból való kidolgozása. A viszonyokat, még az önmagunkhoz való viszonyt is győzelem-ereség párosában gondolják el. Aki e páros mentén alulmarad, arról csak mint az uralkodás tárgyáról lehet szó. A nemiség kérdése így az uralom kérdésének van alárendelve, a nők, írja Foucault, mint tárgyak vagy legfőjebb mint tanítandó, nevelendő és ellenőrizendő partnerek jelennek meg. A görög sze-

xualitás így pusztán egy tematikus aszkéziszményt állít fel, mely szerint a mértékletesség azért fontos, hogy: 1. az erőt ne pazarolják el a nemiség során, hanem megtartsák, mint az uralomra termettség bizonyítékát (dietaetika); 2. az önmagunk fölötti uralom megerősíti a másik (a házastárs) fölötti dominanciát (gazdálkodástan); és 3. a fiúszerelemben az azonos pozíció csupán idő kérdése, így a fiúnak a passzivitásra készítése ennek majdani dominanciáját sérti, esetleg teszi lehetetlenné (eroika).

Elképesztő, hogy a szexualitás történetének a görögökről szóló része, melynek ráadásul az a címe, hogy *A gyönyörök gyakorlatiása*, egyebet sem próbál elgondolni, mint az aszkézist. Ezáltal rés képződik aközött, amit eddig a görög „szexuális szabadságról” és a fiúszerelem eszményéről képzelhettünk, és aközött, amit a görög gondolkodásmód szövegeinek olvasása és Foucault általi rendszerezése elénk tár. És még egy rés: mert ez az aszkéziszmény alapvetően egy önaffirmatív, dominanciára törő szemléletből fakad – a kérdéseink így átmennek a következő kötetbe.

**A millennium évében a Helikon Kiadó könyveire
10 százalék kedvezményt adunk
minden kedves Vásárlónknak.**

HELIKON KÖNYVESHÁZ

1065 Bajcsy Zsilinszky út 37.
Tel.: 331-2329

Nyitva tartás: H-P.: 10–19
Sz.: 10–14